

Robertas STUNŽINAS

Lietuvių kalbos institutas

NETAISYKLINGI JUNGINIAI SU DĖMENIU *KRIPTO*: REIKŠMĖS IR TEIKTINI ATITIKMENYS

ESMINIAI ŽODŽIAI: kripto, kriptografinės valiutos, junginiai, terminai, vertiniai.

2018 m. sausio 7 d. kriptografinių valiutų rinkos kapitalizacijos vertė buvo daugiau nei 813 milijardų, paros apyvarta – daugiau nei 44 milijardų JAV dolerių. Populiariausios kriptografinės valiutos – bitkoino – kaina siekė 13 443 JAV dolerius¹. Toks kriptografinių valiutų srities iškilimas ir milžiniškas pelnas į šią sritį įtraukė dešimtis milijonų žmonių. Nenuostabu, kad ši greitai besiplečianti pelninga veikla apėmė kitas gyvenimo sritis, paveikė kalbą. Pradėti vartoti nauji naujas realijas žymintys terminai, žodžiai bei žodžių junginiai.

Kalbant apie pagrindinius šios srities specialiuosius leksinius vienetus – terminus – pasakytina, kad kriptografinių valiutų srities naujumas, nereglamentuotumas ir kitų kalbų įtaka lėmė jų variantiškumą, sinonimiškumą, metaforiškumą ir netaisyklingumą. Tokios šios srities terminijos ypatybės galėjo susidaryti dėl to, kad naujos sąvokos neskaidrios ar nesuvokiami jų esminiai skiriamieji požymiai, mėginama verstis anglų kalbos terminų vertiniais, terminai vartojami ne savo reikšmėmis, kelios sąvokos žymimos tais pačiais terminais².

Naujienu portaluose, specialiose kriptografinėms valiutoms skirtose svetainėse ir socialiniuose tinkluose atsiranda naujų posakių su dėmeniu *kripto*, visais šiais junginiais įvardijami kriptografinių valiutų srities reiškiniai, pvz.:

Kripto ekonomika įgalina užtikrinti skaidrumą ir sistemos tvarumą³ (verslas.lrytas.lt).

Nors šios investicijos atsiperka "Nvidia" ilgalaikėje strategijoje, bendrovės akcijų kaina buvo nedelsiant paveikta kripto pagirių (hitechglitz.com).

Kripto entuziastai mes laukiame Jūsų! (ecoin.lt).

¹ Remiamasi svetainės „Coinmarketcap“ duomenimis.

² Plačiau apie pagrindinius kriptografinių valiutų srities terminus žr. Stunžinas 2018: 128–145.

³ Iliustracinių sakinių kalba netaisyta.

Kai kurie tokie junginiai yra artimi terminams – turi apibrėžtą ir nuo konteksto nepriklausomą turinį. Tačiau dalis junginių yra žargoniški ir jiems būdingas stiprus emocinis krūvis. Akivaizdu, kad dėmens *kripto* atsiradimą lėmė kitų kalbų įtaka ir siekis pasakyti trumpiau, plg.: *kripto entuziastas* – angl. *crypto enthusiast*, *kripto kapitalas* – angl. *crypto capital*, *kripto pinigai* – angl. *crypto money*, *kripto portfelis* – angl. *crypto portfolio*, *kripto rinka* – angl. *crypto market*, *kripto tėvas* – angl. *crypto dad*, *kripto verslininkas* – angl. *crypto businessman*.

Šiuo atveju galima kalbėti apie sudėtinius ir frazeologinius vertinius. Frazeologiniais vertiniais gali būti laikomi kitakalbių frazeologizmų, terminologinių žodžių junginių (sudėtinių terminų) ir sakinių pažodiniai vertimai (Kaulakienė 2014: 244). Frazeologizmų samprata gali būti plati ir jais gali būti laikomi ne tik vaizdingi junginiai, kurie yra virtę žodžiais su vientisa reikšme, bet ir paprasti pastovūs junginiai, kurie turi vientisą reikšmę, pasižymi atkuriamumu ir apibrėžta leksine aplinka. Šiomis ypatybėmis pasižymi ir sudėtiniai terminai (plačiau žr. Kaulakienė 2014: 244). Technikos mokslo frazeologinius ir sudėtinius vertinius ištyrusi Angelė Kaulakienė frazeologiniais vertiniais laiko frazeologinius junginius, pažodžiui išverstus kitakalbio frazeologinio junginio arba dūrinio pavyzdžiu, o sudėtiniais vertiniais – pastovius žodžių junginius, sudarytus kitakalbių pastovių žodžių junginių (sudėtinių terminų) pavyzdžiu. Tokie sudėtiniai vertiniai dažniausiai yra dvižodžiai ar trižodžiai junginiai, nuo kitų junginių besiskiriantys tuo, kad gali komunikacinę funkciją atlikti savarankiškai. Tokių junginių gramatinis centras yra pagrindinis dėmuo, kurį su priklausomaisiais sieja sintaksiniai arba derinimo ryšiai (Kaulakienė 2014: 245).

Apskritai kriptografinių valiutų sritis aktyviai plečiasi ir iš jos bei anglų kalbos gali ateiti ir daugiau šios srities posakių, pvz.: *crypto blogger* („kriptografinių valiutų temomis rašantis tinklaraštininkas“), *crypto bluff* („su kriptografinėmis valiutomis susijęs blefas“), *crypto fake* („kriptografinių valiutų srities melagingos naujienos“), *crypto fear* („skleidžiama baimė, susijusi su kriptografinėmis valiutomis“), *crypto greed* („troškimas iš investicijų į kriptografines valiutas užsidirbti kuo daugiau“), *crypto laundering* („pinigų plovimas naudojantis kriptografinių valiutų investicijomis“), *crypto lie* („kriptografinių valiutų srities melas“), *crypto management* („kriptografinių valiutų srities valdymas“), *crypto news* („kriptografinių valiutų naujienos“), *crypto psychology* („kriptografinių valiutų srities psichologija“), *crypto-fever* („karštligiškas investavimas į kriptografines valiutas“).

Todėl svarbu nustatyti tinkamus junginių su dėmeniu *kripto* atitikmenis. Junginiai su savarankiškais dėmenimis *kripto* laikytini netaisyklingais – *kripto-* vartotinas tik kaip

sudurtinių žodžių sandas. Sandas *kripto-* (gr. *kryptós* – „paslėptas, slaptas“ TŽŽ 2007: 608) rodo antruoju sandu reiškiamos sąvokos sąsają su slaptumu, pavyzdžiui, *kriptografija* „rašymo būdas, įslaptinantis teksto turinį <...>“, *kriptograma* „kriptografijos būdu užrašytas raštas“, *kriptodepresija* „apsemta Žemės paviršiaus dubuma (įduba, duburys), kurios dugnas yra žemiau jūros lygio, o vandens paviršius – aukščiau“ (žr. TŽŽ 2007: 607).

Šiame straipsnyje nagrinėjami netaisyklingais laikomi junginiai su dėmeniu *kripto*. Darbo tikslas – išnagrinėti pagal sandarą ir reikšmes dėmenį *kripto* turinčius junginius ir pateikti jų teiktinius atitikmenis. Medžiaga imta iš naujienų portalų, specialių kriptografinėms valiutoms skirtų svetainių, tinklaraščių, socialinių tinklų. Duomenys rinkti naudojantis *Google* paieškos sistema – junginių ieškota lietuviškuose tekstuose pagal dėmenį *kripto* ir kitus asociacinius derinius. Iš viso aptariama apie penkias dešimtys junginių su dėmeniu *kripto*.

1. JUNGINIŲ SU DĖMENIU *KRIPTO* RAIŠKA IR REIKŠMĖS

Lietuviškuose tekstuose tarptautinis elementas *crypto* užrašomas įvairiai. Dažnai jis vartojamas kaip atskiras žodis, adaptuotas pagal tarimą, pvz.:

Čia pateikiami visi straipsniai ir naujienos apie *kripto* valiuta publikuoti DELFI.LT portale (delfi.lt).
Kripto rinka krenta (facebook.com).

Buitinio stiliaus tekstuose pasitaiko junginių su neadaptuotais ir adaptuotais žargoniškais dėmenimis, pvz.:

Pradėk kasti *crypto* valiutą jau šiandien (uždarbis.lt).

Cia beje vienas is dalyku, kuriu *crypto* lameriai nesugeba suvokt iki dabar - tiesioginis panaudojimas niekaip nesuderinamas su kainos 'trendu' iki milijono (traders.lt).

Kartais vartojami rašybos variantai su didžiosiomis raidėmis, pvz.:

Naujas Antminer Z9 mini (*Kripto* valiutos mineris) su maitinimo šaltiniu (skelbiu.lt).

Crypto valiutų yra įvairiausių rūšių ir kiekvieną dieną jų vis daugėja (facebook.com).

Taip pat pasitaiko netaisyklingų junginių su brūkšneliu sujungtais dėmenimis, pvz.:

Alternatyvios kripto-valiutos, viena nuo kitos skiriasi savo savybėmis, ir gali būti laikomos bitkoinų pakaitalu (blogas.spectrocoin.com).

2017 metų kripto-žvaigždė vienareikšmiškai yra Ethereum ir jos kripto-valiuta - Ether (ecoin.lt).

Kriptografinėms valiutoms skirtose svetainėse galima aptikti ir rašybos variantų su dėmeniu *krypto*, pvz.:

Egzistuoja internete ne viena platforma, kuri siūlo keisti tiek kripto valiutas tarpusavyje, tiek ir kripto valiutas su tikrosiomis (angl. Exchange) (ecoin.lt).

Tokie tarpiniai liet. *kripto* ir angl. *crypto* variantai yra labai reti. Pavyzdžiui, junginių su neadaptuotu variantu *crypto* pavartota dvylika kartų, o su adaptuotu – beveik 2 tūkstančius kartų daugiau⁴.

Kaip minėta, junginiai su savarankiškais dėmenimis *kripto*, taip pat ir jų rašybos variantai, laikytini netaisyklingais – *kripto*- vartotinas tik kaip sudurtinių žodžių sandas (TŽŽ 2007: 608).

Naujienų portaluose, kriptografinėms valiutoms skirtose svetainėse dažnai vartojami junginiai, kuriais įvardijamas **skaitmeninis turtas**, t. y. kriptografinė valiuta. Pagrindiniais junginių dėmenimis eina terminai *turtas*, *pinigai*, *valiuta*, pvz.:

Pranešime G20 ekonomikų finansų reguliavimu užsiimantis FSV teigė, kad „kripto turtas šiuo metu nekelia materialios rizikos pasauliniam finansiniam stabilumui (tv3.lt).

Kripto pinigai gali būti pavogti iš Jūsų skaitmeninės piniginės (zinaukaip.lt).

Kripto valiutos turi atvėsti (youtube.com).

Didelę paklausą turinti kriptografinė valiuta metaforiškai vadinama junginiu su pagrindiniu dėmeniu *žvaigždė*, pvz.:

Kripto žvaigždės veikia panašiai kaip ICOs <...> (valforex.com).

Taip pat junginiais su *kripto* žymimi **hipotetiniai piniginiai vienetai**. Pagrindiniai dėmenys reiškiami oficialiųjų valiutų pavadinimais, pvz.:

⁴ Naudojant *Google* paieškos sistemą ieškota junginių su pagrindiniu dėmeniu *valiuta* (imti tik vardininko rezultatai) (žiūrėta 2018 m. gruodžio 17 d.)

Pustrečio milijardo kripto dolerių "padengti" indėliais bankuose, tik neaišku kieno ir kokiuose (plus.google.com).

Junginiu su dėmeniu *kripto* ir dėmeniu *ekonomika* įvardijama visa kriptografinių valiutų srities **veikla**, pvz.:

Kripto ekonomika⁵ yra nauja ekonomikos rūšis padiktuota technologijų (verslas.lrytas.lt).

Taip pat junginiais su nagrinėjamu dėmeniu žymima kriptografinių valiutų **gamybos** ir prekiavimo **veikla** ar **jos planas**, pvz.:

Kas ten zino kaip ten bus ir kiek kainuos, kripto verslas is mainingo tai tikrai kolkas zluges <...> (technews.lt).

Tačiau kai šiandien valstybės dar linkusios 'užbaninti' kripto veiklą <...> (aipt.lt).

Tai daug žadanti kompanija, ką rodo ir investuotojų pasitikėjimas – tikrai ne kiekvienas kripto projektas gali džiaugtis turintis 28 000 000 JAV dolerių „market cap“ (vrnaujienos.lt).

Veikla dar vaizdingai vadinama žaidimą reiškiančiu žodžiu, tiesa, šis junginys pavienis ir laikytinas daugiau okazionalizmu, pvz.:

Didysis Lietuvos kripto lošimas [antraštė] (lzinios.lt).

Sudedamosios kriptografinių valiutų veiklos dalys – **prekiavimas** ar **gavyba** – pavadinamos junginiais su pagrindiniais dėmenimis *prekyba*, *kasimas*, pvz.:

Viena didžiausių kripto prekybos platformų šiuo metu rinkoje (per dieną sudaroma sandorių už daugiau kaip 2 milijonus eurų) (bitcoinbaltic.com).

Tai palyginimas su tų šalių rinkomis, kur tiek kripto kasimas, tik kanapių auginimas medicininiam tikslas yra visiškai legali veikla (medium.com).

Metaforiniu terminu *kasimas* kriptografinių valiutų **gavybos procesas** įvardijamas dažniausiai. Kiti pasitaikantys kriptografinių valiutų gavybą žymintys žodžiai – *kasyba*, *gavyba*, *leidyba*, *gamyba*, *generavimas* – su aptariamu dėmeniu beveik nevartojami, iš dažniau pasitaikančių minėtina tik *kasyba*, pvz.:

⁵ *Ekonomika* – „veikla, kaip veiksmingiausiai panaudoti turimus gamybos išteklius, siekiant geriausiai patenkinti neribotą visuomenės poreikį prekėms ir paslaugoms įsigyti“ (AĮVTŽ, LRTB).

Stiliaus mėgėjus kviečiame atrasti madingą bei šiuolaikišką aprangą su Kripto kasybos simbolika dar spalvingesniai pavasariui! (reddit.com).

Taip pat pasitaiko junginių su adaptuotu skoliniu *mainingas* (angl. *mining*) – *kripto mainingas* (hdvidzpro.com). Šis skolinys ir toliau minimas asmenį bei įrenginį įvardijantis *maineris* (angl. *miner*) vertintini kaip svetimybės – vietoje jų vartotini savo kilmės terminai ir junginiai.

Didelė junginių su *kripto* dalis sudaryta su ekonomikos terminais *portfelis, kapitalas, rinka, birža, keitykla, rizika* ir įvardija tam tikrus finansinius **rinkinius, priemonių visumą, prekių mainų sferą, vietą, kurioje sudaromi sandoriai, vietą, kurioje keičiami piniginiai vienetai, neapibrėžtumą** dėl pelno rezultatų, **prekės galią** ir **kainą**. Jų reikšmės beveik nesiskiria nuo sudaromųjų terminų arba atitinkamų sudėtinių terminų su tokiais pačiais pagrindiniais dėmenimis reikšmių, dėmuo *kripto* nurodo sąvokos sritį, pvz.:

Kripto portfelį⁶ teko pakoreguoti, tiksliau tariant labiau diversifikuoti (ci.lt).

Keityklose jūsų pinigai bus saugomi šių keityklų specialiai jums sukurtose piniginėse, tad jose galite laikyti savo kripto kapitalą⁷ (kriptovaliutos.lt).

Po 2014 metų kritimo didžioji dalis investuotojų taip pat paliko kripto rinką⁸ <...> (ecoin.lt).

Dar galima paminėti, kad kripto birža⁹ OKEEx atidarė atstovybę Europos sąjungoje, Maltoje (aipt.lt).

Pavasario viduryje kripto keitykla¹⁰ "OKEEx" persikėlė į Maltą <...> (arsauskas.com).

Žinokite, kodėl kripto rizika¹¹ (lt.tigersoftwareolutions.com).

Interviu Saundersas buvo linkęs atskleisti tikslus skaičiavimus apie tai, kokia yra kripto vertė¹² bendroje savo versle, nors jis apibūdino įnašą kaip "reikšmingą" (lt.all4bitcoin.com).

Kai tik kripto kursas¹³ pakyla dvigubai – issiimame savo 100 euru ir toliau dalyvaujame sitam lochatrone nemokamai (technews.lt).

Kiti junginiai žymi kriptografinių valiutų srities **apsisaugojimo priemonių kompleksą** ir **gavybos procesus, prekybos operacijų objektus, vietas gavybos**

⁶ *Portfelis* – „vieno verslo subjekto valdomas įvairaus turto ar įsipareigojimų paketas“ (LRTB).

⁷ *Kapitalas* – „organizacijos turimi visi pinigai, apyvartinis kapitalas ir turtas“ (LRTB).

⁸ *Rinka* – „prekių arba kitokių dalykų mainų sfera“ (AKSTŽ, LRTB).

⁹ *Birža* – „įstaiga, kurioje organizuotai sudaromi prekių, finansiniai ir kt. sandoriai“ (AĮVTŽ, LRTB).

¹⁰ *Valiutos keitykla* – „<...> vieta, kurioje vykdomas valiutos keitimas“ (LRTB).

¹¹ *Finansinė rizika* – „neapibrėžtumas dėl verslo subjekto numatytų būsimų veiklos rezultatų, kylantis dėl finansinių veiksnių“ (LRTB).

¹² *Vertė* – „prekės galia, pasireiškianti ją mainant į kitas prekes arba paslaugas“ (AĮVTŽ, LRTB).

¹³ *Kursas* – „kaina, kuria biržoje perkamos ir parduodamos akcijos, obligacijos ir kiti vertybiniai popieriai“ (AĮVTŽ, LRTB).

mechanizmams įrengti. Pagrindiniais dėmenimis eina bendrieji terminai *apsauga, mainai, pora, patalpa*, pvz.:

Gerai žinomus antivirusinių prekių ženklus, gamybos automatizavimo sistemas ir kripto apsaugos programas (lt.luciafontaine.com).

Ką reikia žinoti apie "Bittrex" kripto mainus [antraštė] (inewsico.ru).

Kitos likvidžios kripto poros yra beveik identiškos ir sprendimus galima priimti pagal tą patį algoritmą (aipt.lt).

<...> maininimas kriptovaliutos plokstes, kripto kasimas, kripto patalpos (skelbiu.lt).

Kai kurie junginiai turi metaforinius pagrindinius dėmenis, dauguma iš jų yra visuotinai žinomos ekonomikos, kriptografinių valiutų srities ar kitos metaforos – *šuoelis, ferma, piniginė, raktas, slėnis*. Jais žymimas staigus **kainų pakilimas**, didelė kriptografinių valiutų **gavybos įrenginių vieta**, valiutų **saugojimo įrenginys** ar **paslauga, iššifravimo priemonė**, vieta, kurioje **plėtojamos technologijos**, pvz.:

Dar vienas kripto šuoelis (aipt.lt).

Yra naujausias Investuok žurnale straipsnis apie šį herojų ir jo kripto fermą (traders.lt).

Finansines operacijas parduotuvėse vykdytų kompiuterio kasos aparatas, kuris kreiptųsi į mobilią kripto piniginę ir patvirtintų tam tikrą operaciją (prekybakriptovaliuta.lt).

Kripto raktas "uždarytas" paverčia į beprasmių simbolių rinkinį - ir tik rakto savininkas gali "atidaryti" jį (iššifruoti) (phocs.ru).

Specialiai kriptovaliutų įmonėms kuriamas Kripto slėnis (infogram.com).

Su dėmeniu *kripto* taip pat sudaromi **psichinę** ar **fiziologinę būklę** žymintys junginiai, pvz.:

Grupė, kuriai vadovauja "Cinderella Academy Inc", ketina pasinaudoti dabartine kripto manijos banga, siūlydama visus bilietus į jų gyvus pasirodymus ir fanų prekes tik skaitmeninėmis valiutomis (lt.coin-investments.com).

Nors šios investicijos atsiperka "Nvidia" ilgalaikėje strategijoje, bendrovės akcijų kaina buvo nedelsiant paveikta kripto pagirių (hitechglitz.com).

Apskritai nagrinėjama dėmeniui būdingas produktyvumas. Su juo gali būti sudaromi **rezultatą** (padarinį) žymintys junginiai, taip pat gali būti pavadinama veikla, už kurią **atlyginama kriptografinėmis valiutomis**, pvz.:

Sausio viduryje Sankt Peterburge, kripto youtube blogeris, kuris gyrėsi apie savo kripto sėkmę, buvo apiplėštas ir neteko 24 mln. rublių (btc.lt).

Vilniaus maratonas taps pirmuoju kripto maratonu pasaulyje (delfi.lt).

Junginiais taip pat žymima **visuomenės dalis**, kurią sieja kriptografinių valiutų veikla, arba su kriptografinėmis valiutomis susijusių **tinklų ir sistemų visuma**. Pagrindiniais dėmenimis eina įprastos lietuvių kalbai arba skolintos metaforos *pasaulis* („visuomenės dalis, žmonės, kuriuos sieja bendri bruožai, bendros pažiūros, veikla“ (LKŽ_e), *ekosistema* („tinklas arba tarpusavyje susijusi sistema“ (ODE):

Naujoji nemokama e-knyga kripto pasaulis atskleidžia didžiulį ir blogą finansų pasaulį, sveikina kripto valiutų revoliuciją [antraštė] (lt.coin-investments.com).

Kripto ekonomikos organizacija planuoja kurti tarpinstitucinę darbo grupę, kuri nagrinės kripto ekosistemą ir „blockchain“ technologijos diegimo galimybes Lietuvoje (verslas.lrytas.lt).

Grupelė junginių nurodo **asmenis ar asmenų visumą**. Pagrindinius dėmenis sudaro žodžiai *bendruomenė, verslininkas, ekspertas*, jais įvardijami asmenys, **užsiimantys kriptografinių valiutų gavyba ar prekyba**, šios srities **žinovai**, pvz.:

<...> prekybininkai taip pat palaiko ir dabartinius „ExMarkets“ prekybininkus, jog šie galėtų augti ir dalintųsi savo patirtimi su kripto bendruomene (lzinios.lt).

Lietuvos atvirų rinkų, patogios politikos ir pigaus gyvenimo būdo pavilioti kripto verslininkai iš viso pasaulio – daugiausiai jauni vyrai – susitinka Lietuvoje <...> (lzinios.lt).

Valandos trukmės laida apie “Blockchain” (vaizdo įrašas kinų kalba) kurioje dalyvavo vyriausybės pareigūnai ir tarptautiniai kripto ekspertai <...> (btc.lt).

Kriptografinių valiutų **gavyba užsiimantį asmenį** žymi junginys su metaforiniu pagrindiniu dėmeniu *kasėjas*, pvz.:

Kiekvienas kripto kasėjas žino, kad šiam darbui reikalingas stabilus interneto ryšys (technews.lt).

Su kitais dėmenimis, pavyzdžiui, *kasikas, maineris*, asmenis įvardijančių junginių aptikti nepavyko. Junginiu su dėmeniu *maineris* (angl. *miner*) vadinamas gavybos įrenginys, pvz.:

Kripto Maineris (Rigas) 4x Nvidia 1060 (skelbiu.lt).

Kaip priešprieša profesionalia kriptografinių valiutų veikla užsiimančių asmenų pavadinimams vartojami junginiai su pagrindiniu dėmeniu *entuziastas*, pvz.:

Ką turi bendro "gamer'is" ir kripto entuziastas? (facebook.com).

Dar galima pridurti, kad tokia pačia reikšme vartojami ir netaisyklingi dūriniai su sandu *mėgėjas*, pvz.:

Šis terminas ne tik yra kur kas techniškesnis už ankstesniųjų 2010–2011-ųjų metų kripto-anarchizmo dienų įžeidimus, bet ir pasižymi atvira panieka bei tvirtu įsitikinimu, jog pasaulis netrukus atsidurs kripto-mėgėjų rankose (medium.com).

Kriptografinių valiutų sritimi besirūpinantis asmuo vadinamas junginiu su dėmeniu *tėvas*, pvz.:

Giancarlo, kuriam kryptovaliutų entuziastai davė vardą "Cryptodad" (Kripto tėvas), dėl jo noro užmegzti ryšį su besivystančia pramone<...> (kryptovaliutos.org).

Aptariamoms srities turtuoliai metaforiškai vadinami netaisyklingos rašybos dūriniais¹⁴ su sandu *žvaigždė*, pvz.:

Jeffrey tapo šokia tokia kripto-žvaigžde mūsų mieste (pivx.org).

Ironiškai socialiniuose tinkluose ir žiniasklaidoje šmėžuojantys kriptografinių valiutų verslu užsiimančios asmenys vadinami junginiais su antonimais *milijonierius* („milijonierius“), *ubagas*, pvz.:

Kripto Milijonierius? Kripto ubagas? <...> Lažybų guru? Marketingo genijus? (facebook.com).

2. TEIKTINI DĖMENŲ SU *KRIPTO* ATITIKMENYS

Junginių su dėmeniu *kripto* atsiradimą lėmė kriptografinių valiutų reikšmę turinčio dėmens *kripto* vartojimas, pvz.:

Šveicarijos Cugas laikomas kripto valiutų rojumi. Tačiau kai šiandien valstybės dar linkusios ‘užbaninti’ kripto veiklą, rojus gali prarasti prasmę, nes kripto negali būti izoliuota (aipt.lt).

Kalbant apie pagrindinius dėmenis *valiuta*, *pinigai*, finansų specialistų nuomone, kriptografijos technologijomis gaunama atsiskaitymo priemonė vadintina ne *kriptografinė valiuta*, o *kriptografiniu turtu*, nes šis dalykas neturi įprastai suvokiamos valiutos požymių

¹⁴ Atvejų su savarankišku dėmeniu *kripto* aptikti nepavyko.

(plačiau žr. Grigolytė 2018). Galima pridurti, kad terminai su dėmeniu *valiuta* vartosenoje yra paplitę, be to, juos galima laikytini metaforiniais – tai yra atsiskaitymo priemonė ir su tikrais pinigais ar valiuta sieja funkcijos panašumas (plačiau apie terminą *kriptografinis turtas* ir jo sinonimus žr. Stunžinas 2018: 130–131). Tad pagrindiniai šios srities sinoniminiai terminai *turtas*, *pinigai*, *valiuta* vartotini su dėmenimis *kriptografinis* (-ė), pvz.: *kriptografinis turtas*, *kriptografinė valiuta*, *kriptografiniai pinigai*.

Daugeliu kitų atvejų kalbamus dalykus vertėtų vadinti junginiais su dėmenimis *kriptografinių valiutų*. Tačiau taisyklingų atitikmenų pavartojimo atvejų aptikta vos vienas kitas, pvz.:

Aš visą kriptografinių valiutų rinką matau kaip 15–20 skirtingų technologijų/valiutų, o visa kita yra triukšmas ir šlamštas (uzdarbis.lt).

Kartais taisyklingų atitikmenų pasitaiko ir automatiškai išverstuose tekstuose, pvz.:

Čia jis aptaria, ką turėtų apsvarstyti kriptografinių valiutų verslas <...> (lt.all4bitcoin.com).

Jis yra kriptografinių valiutų ekspertas, kuris paskelbė septynias knygas ir kalbėjo 1000 konferencijose 56 šalyse (ethpost.ru).

Matyti, kad dažniausiai vartojami junginiai su dūriniu *kriptovaliutų* – su šiuo dėmeniu galima rasti didžiąją dalį aptartųjų terminų pagrindinių dėmenų, pvz.:

Kriptovaliutų rinka neginčijamai yra viena populiariausių temų šiandieniniame pasaulyje, kuria domisi vis daugiau investuotojų ir verslininkų. <...>. Vis dėlto suprasti kriptovaliutų kursus lengva ne kiekvienam (delfi.lt).

Bendras kriptovaliutų kapitalas sudarė 17,7 mln JAV dolerių (prekybakriptovaliuta.lt).

Naujos kartos KeepKey bitcoin pinigine yra viena populiariausių kriptovaliutų piniginių pasaulyje (urmokaina.lt).

Nors dėmuo *kriptovaliutų* visų sąvokos požymių neatskleidžia, jis, matyt, dėl patogumo gerokai paplitęs – vartojamas populiariuosiuose naujienų portaluose, valdžios institucijų tinklalapiuose, pvz.:

Po vagystės kriptovaliutų biržoje bitkoino kursas smuko į žemiausią per 4 mėnesius lygį (15min.lt).

Jo teigimu, dabar visa kriptovaliutų ekosistema tik išibėgėja, aiškų lyderių dar nėra, todėl tai – geras laikas prisijungti ir išnaudoti šio proceso siūlomas galimybes (vilnius.lt).

Neretai vartojami dar trumpesni variantai – dūriniai su sandu *kripto-*, pvz.:

Kriptorinka parodė gyvybės ženklus (aipt.lt).

Indijos kriptobirža „Coinsecure“ atideda pavogtų bitkoinų kompensavimą [antraštė] (elektronika.lt).

CryptoBully – daug sekėjų turintis kriptotentuziastas (medium.com).

Tačiau tokie dūriniai nenurodo požymių, kad antruoju dėmeniu žymimas dalykas susijęs su kriptografijos technologijomis ir piniginiiais vienetais (turtu). Dūriniai su *kripto-* pagrįstini tik stilistiniais sumetimais, kai siekiama ne aiškumo, o pasakymo efektyvumo, pvz.:

Ar taip pat nustebsimė, sužinoję, kad kriptomilijonierius iš tikro yra kriptoubagas? (delfi.lt).

Pasak vieno prekybininko, tai yra blogiau nei azartiniai lošimai; Korėjoje kriptomanijos aukos vadinamos "zombiais" (ethpost.ru).

Kriptobumas – XXI amžiaus aukso karštligė [antraštė] (delfi.lt).

Kalbant apie hipotetinius kriptografinius pinigus vartotini junginiai su dėmeniu *kriptografinis* – *kriptografinis doleris*, *kriptografinis euras*. Tačiau vartosenoje tokių atvejų aptikti nepavyko.

Atskirai minėtini junginiai su dėmeniu *ekonomika*. Tiksliausiu kriptografinių valiutų srities veiklą žyminčiu terminu laikytinas junginys *kriptografinių valiutų rinkų ekonomika*, tačiau tokio termino ar trumpesnio su dėmenimis *kriptografinių valiutų* pavartojimo atvejų aptikti nepavyko. Vartojami tik dūriniai su dėmeniu *kripto-*, pvz.:

Lympo.lt startuolio vadovės, IT švietimo entuziastės Ados Jonušės paskaita „Ateities profesijos: nuo startuolio kūrėjo iki kriptoekonomikos žinovo. Kaip spėti su laiku? (a.brazausko-gimnazija.lt).

Įdomumo dėlei galima paminėti, kad tam pačiam reiškiniui pavadinti dar vartojamas skolinys *kriptonomika* (angl. *cryptonomics*), pvz.:

Out in the cold“ – sukurti atskirą kriptonomiką (lt.bitcoin-systems.com).

Aptariant junginių pagrindinius dėmenis minėtina, kad vietoje metaforinių *kasimas*, *kasinėjimas* teiktinas nemetaforiškas *gavyba*. Tačiau vartosenoje vyrauja junginiai su metaforiškais verstiniiais dėmenimis, pvz.:

Lietuvoje realiai šiandien vyksta kriptovaliutų kasimas, tik ne bitkoinų – jų čia niekas nebekasa (15min.lt).

Tas pats būdinga ir junginiams, kurie žymi kriptografinių valiutų gavyba užsiimančius asmenis – teiktino termino *kriptografinių valiutų gavyba užsiimantis asmuo* pavyzdžių neaptikta, vartojami tik junginiai su metaforiškais dėmenimis, pvz.:

Kripto valiutų kasinėtojai trukdo nežemiškos gyvybės paieškoms (15min.lt).

FNTT akiratyje – kripto valiutų kasėjai <...> (lrytas.lt).

Įvardijant įrenginį vartotinas keturžodis terminas *kriptografinių valiutų gavybos įrenginys*. Vartosenoje pavyko aptikti tik trumpesnę variantą su dėmeniu *kripto valiutų*, pvz.:

Paslaugų teikėjas teikia su virtualiomis valiutomis susijusias – kripto valiutos gavybos įrenginio serverio pajėgumų pardavimo paslaugas <...> (cloud.kripto valiutos.org).

Patalpoms pavadinti vartotinas terminas *kriptografinių valiutų gavybos patalpos*, tačiau taisyklingų junginių, palyginti su netaisyklingais variantais, vartosenoje aptikta nedaug.

IŠVADOS

1. Junginiai su dėmeniu *kripto* yra dėl kitų kalbų įtakos atsiradę frazeologiški bei sudėtinių terminų ypatybėmis pasižymintys junginiai, įvardijantys sparčiai besiplečiančios kriptografinių valiutų srities realijas: skaitmeninį turtą, ekonomikos reiškinius, veiklą, veiksmus, būsenas ir asmenis.

2. Didžiosios nagrinėjamų junginių dalies pagrindiniais dėmenimis eina įprasti ekonomikos arba kriptografinių valiutų srities terminai. Nedidelė nagrinėjamų terminų dalis yra pavieniai ir daugiau stilistinę funkciją atliekantys leksiniai vienetai.

3. *Kripto* kaip savarankiškas vienetas nevertotinas ir gali eiti tik dūrinių sandu. Siekiant aiškumo daugeliu atvejų dėmuo *kripto* keistinas sudėtinio junginiu *kriptografinių valiutų*, tačiau vartosenoje aiškūs ir tiksliai sąvokas atskleidžiantys ilgesni junginiai yra reti.

4. Plačiojoje vartosenoje vyrauja trumpesni junginiai su priklausomuoju dėmeniu *kripto valiutų*. Nors junginiai su šiuo dėmeniu nėra visai tikslūs, jie nurodo daugiau sąvokų požymių nei dūriniai su sandu *kripto-*.

5. Kriptografinių valiutų terminija ir leksika yra metaforiška, tad siekiant aiškumo vartotini junginiai su nemetaforiniais dėmenimis. Tačiau junginiai su nemetaforiškais dėmenimis yra gerokai ilgesni ir vartosenoje dėl nepatogumo yra reti.

6. Vargiai įmanoma rekomenduoti visais atvejais vartoti ilgus, aiškius ir visus sąvokų požymius nurodančius pasakymus, ypač turint omenyje plačiąją vartoseną. Mokslinio, mokslinio populiarinamojo stiliaus ar administracinio stiliaus tekstuose daugeliu atvejų vartotini ilgesni ir tikslesni terminai su priklausomaisiais dėmenimis *kriptografinių valiutų*. Laisvesnio stiliaus tekstuose patogesni trumpesni junginiai su priklausomuoju dėmeniu *kripto valiutų* yra neišvengtini.

LITERATŪRA

- AĮVTŽ – Martinkus B., Neverauskas B., Sakalas A., Venskus R., Žilinskas V. *Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas*, Kaunas: Technologija, 2000.
- AKSTŽ – *Aiškinamasis kvalifikacijų sistemos terminų žodynas*, Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2008.
- LKŽ_e – *Lietuvių kalbos žodynas* (el. variantas). Vyr. red. G. Naktinienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Grigolytė R. 2018: Lietuvos bankas gyventojus pratins prie termino „kripto turtas“. – Naujienų portalas „Delfi“ (<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/lietuvos-bankas-gyventojus-pratins-prie-termino-kripto-turtas.d?id=77685201>).
- Kaulakienė A. 2014: *Terminologija. Terminografija. Terminija*, Vilnius: Technika.
- LRTB – Lietuvos Respublikos terminų bankas (terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.search).
- ODE 2010: *Oxford Dictionary of English*. Third edition. Edited by A. Stevenson, Oxford: Oxford university press.
- Stunžinas R. 2018: Kriptografinių valiutų srities terminai: reikšmės, raiška ir variantai. – *Terminologija* 25, 128–145.
- TŽŽ 2007: Vaitkevičiūtė V. J. *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: G. Jakubauskienės leidykla.

ŠALTINIAI

- Asmeninė verslininko svetainė. Prieiga internete: <https://www.arsauskas.com/>.
- Investuotojų portalas *Traders*. Prieiga internete: <https://www.traders.lt/>.
- Kriptografinių valiutų svetainė *Kripto valiutos*. Prieiga internete: <https://www.cloud.kripto valiutos.org>.

Kriptografinių valiutų investicijų svetainė. Prieiga internete:

<https://www.prekybakriptovaliuta.lt>.

Kriptografinių valiutų naujienų portalas *Ecoin*. Prieiga internete: <https://www.ecoin.lt>.

Kriptografinių valiutų svetainė *Valforex*. Prieiga internete: <https://www.valforex.com>.

Mokyklos svetainė. Prieiga internete: <https://www.a.brazausko-gimnazija.lt>.

Naujienų ir pramogų portalas. *TV3*. Prieiga internete: <https://www.tv3.lt>.

Naujienų portalas. Prieiga internete: <https://www.lt.bitcoin-systems.com>.

Naujienų portalas *15min*. Prieiga internete: <https://www.15min.lt>.

Naujienų portalas *Delfi*. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt>.

Naujienų portalas *Lietuvos rytas*. Prieiga internete: <https://www.pasaulis.lrytas.lt>,
<https://www.verslas.lrytas.lt>.

Naujienų portalas *Lietuvos žinios*. Prieiga internete: <https://www.lzinios.lt>.

Naujienų portalas *Tiger software solutions*. Prieiga internete:

<https://www.lt.tigersoftware.com>.

Naujienų portalas *Žinaukaip.lt*. Prieiga internete: <https://www.zinaukaip.lt>.

Naujienų svetainė. Prieiga internete: <https://www.lt.luciafontaine.com>.

Naujienų svetainė *Phocs*. Prieiga internete: <https://www.phocs.ru>.

Skelbimų portalas *Skelbiu.lt*. Prieiga internete: <https://www.skelbiu.lt> .

Socialinis tinklalapis *Facebook*. Prieiga internete: <https://www.facebook.com>.

Svetainė *All4bitcoin.com*. Prieiga internete: <https://www.lt.all4bitcoin.com> .

Svetainė apie bitkoinus. Prieiga internete: <https://www.btc.lt>.

Svetainė apie bitkoinus. Prieiga internete: <https://www.hitechglitz.com>.

Svetainė *Apie investavimą paprastai*. Prieiga internete: <https://www.aipt.lt>.

Svetainė apie kriptografinių valiutų investicijas. Prieiga internete: <https://www.lt.coin-investments.com>.

Svetainė *Bitcoin Baltic*. Prieiga internete: <https://www.bitcoinbaltic.com>.

Svetainė *Coinmarketcap*. Prieiga internete: <https://www.coinmarketcap.com>.

Svetainė *Infogram*. Prieiga internete: <https://www.infogram.com>.

Svetainė *Kriptovaliutos.lt*. Prieiga internete: <https://www.kriptovaliutos.lt>.

Svetainė *Kriptovaliutos.org*. Prieiga internete: <https://www.kriptovaliutos.org>.

Svetainė *Medium.com*. Prieiga internete: <https://www.medium.com>.

Svetainė *Pivx*. Prieiga internete: <https://www.pivx.org>.

Svetainė *Plus Google*. Prieiga internete: <https://www.plus.google.com>.

Svetainė *Reddit.com*. Prieiga internete: <https://www.reddit.com>.

Svetainė *Spectrocoin*. Prieiga internete: <https://www.blogas.spectrocoin.com>.

Svetainė *Technews.lt*. Prieiga internete: <https://www.technews.lt> .

Svetainė *Urmo kaina*. Prieiga internete: <https://www.urmokaina.lt> .

Svetainė *uždarbis.lt*. Prieiga internete: <https://www.uždarbis.lt> .

Tinklaraštis *CI*. Prieiga internete: <https://www.ci.lt>.

Vaizdo įrašų svetainė *HDvidzpro.com*. Prieiga internete: <https://www.hdvidzpro.com>.

Vaizdo įrašų svetainė *Youtube*. Prieiga internete: <https://www.youtube.com>.

Vilniaus miesto savivaldybės tinklalapis. Prieiga internete: <https://www.vilnius.lt> .

Virtualios realybės naujienų portalas *VRnaujienos.lt*. Prieiga internete:
<https://www.vrnaujienos.lt>.

Gauta 2018 11 29

Priimta 2018 12 30

IRREGULAR COLLOCATIONS WITH COMPONENT *KRIPTO* (*CRYPTO*): MEANINGS AND CORRECT EQUIVALENTS

Summary

In this article collocations with component *kripto* (*crypto*) are analyzed according structure, meanings and correct equivalents. Material is taken from Lithuanian news portals, webpages for cryptographic currencies, blogs and social networks. Data was collected by using Google search engine according various associations. In total about fifty different collocations with component *kripto* (*crypto*) were collected.

Collocations with compound *kripto* (*crypto*) originated under the influence of other languages and have features of phraseologisms and complex terms and denotes the realities of field of the cryptographic currencies: digital asset, economic phenomena, activities, actions, states and individuals, such as *kripto valiuta* (*crypto currency*), *kripto rinka* (*crypto market*), *kripto verslas* (*crypto business*), *kripto kasyba* (*crypto mining*), *kripto manija* (*crypto mania*), *kripto bendruomenė* (*crypto society*).

In most cases as main components traditional terms of economics or cryptographic currencies are used. Insignificant part of collocations are stylistic lexical units, such as *kripto žvaigždė* (*crypto star*), *kripto lošimas* (*crypto gambling*), *kripto milijonierius* (*crypto millionaire*).

The component *kripto* (*crypto*) cannot be used as autonomous element and can be used only as part of complex word. In most cases for clarity purposes component *kripto* (*crypto*) has to be replaced with collocations *kriptografinių valiutų: kriptografinių valiutų rinka* (*cryptographic currency market*), *kriptografinių valiutų verslas* (*cryptographic currency business*). However long and clear equivalents are rather rare and shorter collocations with compound *kriptovaliutų* (*cryptocurrencies*) prevail: *cryptocurrencies rates*. Although collocations with compound *kriptovaliutų* are shorter they denote more attributes than complex terms with compound *kripto-* (*crypto-*).

Terminology of cryptographic currencies is metaphorical and for clarity purposes compounds with non-metaphorical elements should be used, such as *kriptografinių valiutų gavyba* (*cryptographic currency mining*). However longer collocations with non-metaphorical compounds are rather rare.

In scientific, popular and administrative style texts longer and more accurate terms with dependent compounds *kriptografinių valiutų* (*cryptographic currencies*) should be used.

In broad usage clearer and longer equivalents are hardly plausible and shorter equivalents are quite appropriate.

KEYWORDS:

ROBERTAS STUNŽINAS
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
robertas.stunzinas@lki.lt